

EL DRAMA DE VERDAGUER A TRAVÉS D'ALGUNS AUTORS

Lluïsa PLANS

La figura de Jacint Verdaguer ha suscitat, des de sempre, tota mena d'emocions en els qui, més enllà de l'apressada lectura de la seva obra, s'interessaven pel que va ser la seva vida extraliterària. A part dels seus mèrits com a poeta i escriptor, Verdaguer ens arriba marcat per una vida gens vulgar que en els darrers anys es tornà dramàtica. La polèmica que la seva desobediència al bisbe va suscitar en la Catalunya de finals de segle XIX ha estat des de llavors motiu d'estudi literari, històric i humà per part de persones de diverses tendències ideològiques, que han intentat explicar, a través de diferents tipus de publicacions, què va passar en la vida de Verdaguer durant els anys compresos entre 1893 i 1898.

No ens proposem en aquest treball fer un índex exhaustiu de tots els articles, pròlegs i edicions de llibres que s'han editat a partir dels anys esmentats. Ja des de de la publicació del primer article de *En defensa pròpia* aparegut a «El Noticiero Universal», es va despertar en alguns prohoms de l'època la necessitat d'explicar, acusar o reivindicar l'actuació de Verdaguer i els motius que el van decidir a escriure als diaris.

Al costat de llibres de records que es refereixen bàsicament a l'època de la tragèdia, s'hi troben pròlegs de llibres publicats més tard en edicions a part,¹ discursos publicats en separata,² articles en revistes i periòdics, o altres petits treballs, inclosos en llibres de tema més o menys verdaguerià, però en els quals, gairebé sempre, el valor del record personal queda molt diluït en anècdotes intrascendents o en records que no s'ajusten a l'època esmentada.

Al llarg dels anys s'han anat editant biografies i estudis sobre la vida i l'obra del poeta, sobretot amb motiu de la commemoració d'algun aniversari. Cal destacar per sobre de qualsevol eventualitat cronològica, la constant dedicació dels Srs. Josep M. de Casacuberta, Joan Torrent i Fàbregas i Josep M. Solà, la labor dels quals ha fet possible l'*Epistolari* i altres estudis de gran valor documental i biogràfic.

Els autors que destaquem en aquest treball o van conèixer i tractar Verdaguer, o van centrar el tema de l'obra en l'època de la tragèdia, o ofereixen un relat que ha estat considerat cabdal per explicar-ne algun punt concret. La selecció d'aquest material es limita a un reduït nombre de volums que presentem en l'ordre cronològic en què aparegueren al mercat.

BRU, Francisco.

El marqués de Comillas, su limosnero y su tío.

Barcelona 1895.

El llibre es va editar a l'agost de 1895 quan s'estaven publicant els articles *En defensa pròpia* a «La Publicidad» i en reproduïx alguns, traduïts al castellà. L'autor va conèixer Verdaguer, segons diu, la primera vegada que va anar a rebre l'almoïna del marquès «confundido en un nontón de cojos, mancos, tullidos, viejos y harapientos».

L'autor planteja el llibre com una vindicació personal en la qual Verdaguer li serveix d'excusa per exposar la seva problemàtica. Enfrontat amb la família, ja en vida del seu cunyat, el primer marquès, per culpa d'una vida personal irregular i de la fallida contínua dels seus negocis a causa, sobretot, de l'afició al joc, D. Claudio li assigna, finalment, una pensió mensual, que suspèn quan Verdaguer marxa cap a la Gleva.

Bru atribueix diferents motius a la sortida de Verdaguer de can Comillas, a mesura que va avançant la narració. Primer diu que hi ha una persecució d'enemics encoberts sense nomenar qui són, després culpa el marquès i els jesuïtes. També es refereix al fet que quan es trobava en una de les situacions més compromeses econòmicament, dues dones el van anar a veure per oferir-li 45.000 ptes. que podien aconseguir de Verdaguer sense que ho sabés el marquès. Empès per la necessitat va accedir, i més tard Verdaguer les hi va anar a portar a casa. Després diu que els acusadors no poden ser ni el bisbe de Vic, ni els jesuïtes, i nega que la marxa de Verdaguer es degui a una mala gestió financera. Bru diu que no coneix la identitat de les dues dones però els atribueix la seva desgràcia i la de Verdaguer, a qui van segrestar la voluntat, fent-li creure que eren dos models de santedat.

Més endavant reconeix la generositat del marquès envers ell. Però quan finalment es pregunta qui va ser el causant de l'expulsió de Verdaguer i del desempar en què ell, Francisco Bru, es troba, diu que l'únic culpable és el marquès que ha estat influït per gent de sotana.

Quan escriu el llibre, a l'agost de 1895, es troba endeutat i sense recursos, ja que ha hagut de donar la fàbrica als creditors i, segons ell, nomès sobreviu gràcies a la generositat d'alguns amics.

ALADERN, J.

Verdaguer revindicat

Lo Teatro regional

Barcelona 1896

Darrera el nom de l'autor s'hi amaga el de l'escriptor Cosme Vidal i Rosich, gran amic de Verdaguer i un dels més actius defensors de la seva causa. L'obra va ser publicada per tal de reivindicar la personalitat de Verdaguer com a gran poeta i defensar la seva salut mental, tan qüestionada en

alguns sectors, deprés de la publicació dels articles. S'estructura començant amb un resum molt breu de la joventut de Verdaguer, una petita anàlisi de les obres més importants i, al final, aplega el que és el motiu del llibre: un recull d'opinions d'escriptors —que, tret d'un, eren vius en aquell moment— sobre la figura i l'obra del sacerdot, que lloen com a model de virtuts i de talent.

Malgrat que ja s'havien aplegat en llibre els articles *En defensa pròpia*, Aladern no ho esmenta i titula l'apartat corresponent a aquest obra, «L'època crítica de Mossèn Jacinto Verdaguer» (p. 22). Diu que el viatge a Terra Santa el trasbalsà i a partir d'aquí la seva naturalesa, ja predisposada al misticisme, canvià i arribà «a ser verdader estat psicològic». Ja només veia les misèries i els sofriments dels seus germans a qui intentava socórrer amb les almoines d'una fortuna «que repartí, segons se diu, pròdigament» (p. 23). El compara a sant Francesc i a sant Vicenç de Paül, amb la diferència que ells van tenir la sort de viure en una època en què van poder fundar un orde religiós.

Diu que Verdaguer aconsellava la caritat en totes formes i ocasions, però desconeixia que per als poderosos aquesta virtut no obeïa a cap sentiment pietós ni de justícia, sinó a un interès comercial. Per això els consellers degueren creure que els diners rendirien més col·locats en altres coses que en els fins humanitaris de Verdaguer.

Molt sovint l'autor compara la història personal del poeta amb la història d'altres genis com Horaci, Galileo, Colom, i fins i tot amb la del mateix Jesucrist. Tots ells feren gran obres, a tots els feren passar per boigs, fet que en el cas de Verdaguer es concretà en una «cèdula de boig» que Aladern confessa haver vist en mans de mossèn Cinto. En el resum es planteja algunes preguntes sobre els motius pels quals se'l va privar de dir missa o «perquè s'ha fet pública per medi de la premsa, en 49 diferents parts telegràfics la infàmia que una eminència mèdica l'havia declarat boig? perquè se sol·licità sa incapacitat del ministre de governació?» (p. 34). En un apèndix al final del llibre es fa un recull d'escrits i poesies que en defensa de Verdaguer fan els seus amics, entre els quals es troben Alfred Opisso, Apelles Mestres, Frederic Mistral, Claudi Mas i Jornet, Anton Busquets i Punset, Joan Maragall i altres signatures d'il·lustres homes de la Catalunya Nord.

FALP i PLANA, J.

Mossèn Verdaguer

El poeta. El sacerdot, l'home, el malalt.

Barcelona 1902

El doctor Falp i Plana publicà el llibre sobre la vida de Verdaguer tres mesos després de la mort del poeta. El treball va ser escrit per encàrrec de la Societat «Amics de l'Instrucció» i «a fi d'honar la memòria de mossèn Cinto, quina personalitat m'he proposat reconstituir».

El llibre es divideix en quatre apartats: «El poeta», a qui dedica 18 pàgines, «el sacerdot», 9, «l'home», 11, i el «malalt», 7. En el primer apartat Falp compara la vida de mossèn Cinto amb la de grans personalitats de fama universal. Com Mistral a Provença, diu, feu aixecar la pàtria adormida. Compara Grècia amb Catalunya pel grau de civilització del poble i la qualitat dels seus poetes. El recurs de la comparació li serveix també per justificar les contrarietats que passà Verdaguer i dir que gràcies a elles el seu esperit s'enriquia de noves emocions: «La pobresa i el sofriment ja és sabut que són els dos companys inseparables del geni (...) mossèn Cinto que com Shiller, Walter Scott, Mozart, Beethoven, elaborà ses obres enmig de grans penalitats (...) Flors del Calvari, Roser de tot l'any i Santa Eulària, les escrigué en son desterro i a riscos de ser pres, però res té d'estrany, si tenim en compte que gairebé a tots els grans poetes els hi han passades semblants peripècies, tant si han sigut sants com santa Teresa i sant Joan de la Creu, com revolucionaris igual que Víctor Hugo» (p. 19). Segons Falp, la lluita per la subsistència l'ajuda a fer versos més humans ja que la seva grandesa és la seva humilitat, la qual li permet —no essent més que fill d'un picapedrer— enderrocar els palaus de supèrbia. Quan es refereix a la seva condició de sacerdot, l'autor l'enalteix. Compara la marxa de Verdaguer de la Gleva, amenaçat per l'asil, amb la fugida de la presó de sant Joan de la Creu. Per Falp la injustícia estava en el manament, no en la seva desobediència. Plany els sofriments dels poeta quan estava suspès de llicències i alaba la gran generositat que tingué, més que Dante, igual que Fray Luis de León, ja que després de la rehabilitació mai no voigué fer retret de les penalitats passades. Com a home el presenta apocat, temorenc, tímid, de caràcter feble i fàcilment vulnerable.

«Era fàcil esgarriar-se ab l'apreciació de les coses i les persones, i les injustament calumniades o postergades» (p. 46). Més endavant diu que era valent, però «no sabia com oposar-se a certes exigències dels qui explotant-lo, procuraven esporuguir-lo» (p. 47)

Alludeix a la fatiga mental de Verdaguer i a l'anèmia, però, «tot i posseint un cervell defectuós, produï les obres més perfectes de nostra literatura i a despit de són flac temperament passà pel món sense encomanar-se un sol vicí» (p. 51). Del malalt en destaca la docilitat per complir el que li prescrivien els metges, però en aquesta part remarca, sobretot, el que passava a l'entorn de mossèn Cinto des que s'enllità al carrer d'Aragó fins que morí a la villa Joana. Diu que Verdaguer rebé totes les atencions mèdiques, espirituals i humanes per part de tothom, fins i tot dels estudiants de medicina del Centre Escolar Catalanista, que el vetllaven. Comptava, a més, amb els auxiliis econòmics de molts amics i mai no li va faltar res, ja que fins i tot l'Ajuntament prengué l'acord de pagar-li totes les despeses. Veient que el seu estat s'agreujava, i d'acord amb els doctors que l'assistien, es pensà a traslladar-lo a un sanatori, cosa a la qual es negà Verdaguer, que acceptà, però, l'ofertament del senyor Miralles d'anar a la seva finca de Vallvidrera. Allà li sobrevingué la mort «després de vàries alternatives i conmovedores peripècies, el 10 de juny a dos quarts de sis de la tarda, quan els que el cuidaven, allunyant-lo de

sa benvolguda germana no respectant sa agonia sisquera, no permetien als metges i als amics que el visitéssim» (p. 57)

UN CATALAN

Verdaguer vindicado

Barcelona 1903

Aquest llibre, de característiques formals externes semblants a l'anterior, fou publicat mig any després, amb la intenció de fer conèixer al gran públic les interioritats d'un drama que el Dr. Falp insinua, però que en aquest cas foren viscudes des de l'angle ideològic oposat. L'obra, l'autor de la qual fou el Dr. Ramon Turró, eminent científic, aporta detalls, cartes i documents l'existència dels quals s'ignorava fins aquell moment. El llibre no és ordenat cronològicament sinó que, com diu l'autor, ha invertit l'ordre començant pel final, quan Verdaguer cau malalt. Turró diu que els enemics del sacerdot —els qui el van abandonar els dies del calvari—, en veure que estava malalt de mort, van intentar refer la mala imatge que tenien davant l'opinió pública. Per això van sovintejar la casa prenent teixir al voltant del poeta una malla que l'anés aïllant dels seus amics. Per això es va intentar substituir els estudiants de medicina per pares camils, i més tard ingressar-lo en un sanatori del Canigó, temptatives a les quals Verdaguer es va oposar. Turró critica el fet que quan el malalt estava ja molt greu i només necessitava repòs, començés l'afany de retratar-se al voltant dels seu llit per poder sortir als periòdics.

Referint-se a l'afer dels dos testaments, Turró l'explica com una imposició dels seus antics amics, que Amparo Duran volia evitar assistint a la reunió, cosa que no va poder fer perquè el notari Sr. Permanyer li va ordenar que es retirés i la va amenaçar amb treure-la per la força si no ho feia. Llavors el malalt li va dir que sortís. Declara desconèixer el contingut del document, tret del que va publicar la premsa, en el qual es deia que s'instituïa hereva la seva germana, i designava set amics íntims per fer una edició monumental de les seves obres. Però la nit abans de morir, mossèn Cinto fa arribar un paper a l'alcalde de Barcelona en el qual li demana que vagi a villa Joana en companyia d'un notari, cosa que aquest féu immediatament, acompanyat de Joan Moles, tinent d'alcalde, i de gent d'armes. Verdaguer va testar amb tota llibertat, i no es va retractar de res.

Quant a les necessitats econòmiques, Turró dementeix els qui deien que al poeta no li faltava res. Descriu la precarietat en què vivia la família, que només tenia assegurada, en aquells moments, la llet que pagava el marquès i alguna ajuda monetària de part de Güell. La situació no va millorar fins que ell mateix va adreçar una carta al periòdic «El Liberal» revelant la misèria en què vivia mossèn Cinto els últims dies de la seva vida. A partir d'aquí, diu, la situació canvià i arribaren algunes destacades ajudes. La més important va ser un crèdit votat per l'Ajuntament, que mossèn Güell va procurar destor-

bar, allegant que Verdaguer el rebutjava perquè, acceptar-lo, seria una ofensa per a la família. Verdaguer, però, el va acceptar, agraït, confessant ignorar el que el seu cosí li atribuïa.

La intenció de l'autor en escriure el llibre era, segons confessà ell mateix en la presentació, confirmar amb documents i noms el que mossèn Cinto va escriure: «Verdaguer vindicado, en vez de ser la història del poeta, es el complemento de la veraz historia que de sí propio escribió, pues en él se publican *las fuentes del conocimiento* que en gran parte la inspiraron» (p. 15). Aquesta «història» són els articles de la primera sèrie de *En defensa pròpia* que, traduïts per Joan Moles, s'inclouen a l'apèndix del llibre.

Turró diu que el marquès de Comillas no va tenir cap responsabilitat en el drama de Verdaguer, però culpa el bisbe Morgades de portat-lo a la misèria. L'autor vol desfer la imatge del mossèn Cinto pobre d'esperit, sense caràcter, que s'havia deixat explotar per una família deshonest i ambiciosa.

Per demostrar que hi havia una trama contra Verdaguer, Turró publica el «Val d'ingrés» a l'Asil-Hospital de Vic. Així justifica la fermesa de mossèn Cinto en negar-se a tornar a Vic i demostra que la por que manifestava en els articles, quan deia que el volien tancar, tenia un fonament, i la desobediència al bisbe, una causa. Amb els testimonis que aporta, Turró en té prou perquè, segons ell, quedi demostrat que: 1) a mossèn Cinto li van fer patir misèria i dolor perquè no es va deixar tancar a l'asil; 2) que hi havia en contra d'ell un complot de bisbes i capellans que només es preocupaven per la subordinació a la jerarquia, en detriment de la justícia, actitud que es va estendre a molts literats catalans i als elements més actius del catalanisme; 3) que el marquès era aliè a la trama i mai no va dubtar de la bona fer del seu almoïner, i 4) que donya Deseada va rebutjar molts diners en dos intents de suborn perquè fes fora Verdaguer de casa seva.

GÜELL, Joan, Pvre.

Vida íntima de mossèn Jacinto Verdaguer, Pvre.

Barcelona 1911

Mossèn Güell era cosí de Verdaguer i el seu ajudant en el càrrec d'almoïner de can Comillas. Actuava en la línia del catolicisme integrista que liderava Sardà i Salvany, i amb la publicació del llibre —la primera biografia que s'escribia sobre el poeta— va respondre l'obra del Dr. Turró que presentava un Verdaguer víctima de la jerarquia eclesiàstica. És un llibre molt documentat, amb cartes —sobretot del bisbe Morgades i del marquès— i testimonis que il·lustren la teoria que Verdaguer estava obsessionat amb la idea que tots els mals del món eren obra del dimoni. Aquest pensament el va portar a lliurar-se als exorcismes, que el posaren en contacte amb un grup de desaprofissats, sobretot, diu Güell, per la presència de la família Duran. Aquesta va ser la causa que no fes cas de cap gestió encaminada a fer-lo tornar a Vic i, per tant, ell fou l'únic culpable del seu drama.

Güell divideix el llibre en dues parts: la primera explica la infantesa i joventut de Verdaguer, fins que entrà de capellà a la companyia transatlàntica del marquès de Comillas; aquesta part és fonamentalment anecdòtica i la clou manifestant el que per a ell fou la causa dels mals de Verdaguer: «...el dimoni, transformant-se en àngel de llum, l'enganyà miserablement, fent-li creure que Déu el tenia destinat a un estat ben diferent, com és el d'exorcista, per al qual se necessiten gràcies especials de les que no estava dotat el nostre poeta, a més de certa perspicàcia per saber distingir la veritat de la mentida» (p. 60). La segona part comença quan mossèn Güell entra d'ajudant d'almoïner al palau Comillas. A mesura que Verdaguer es lliurava més a socórrer els pobres i a fer exorcismes, la influència de mossèn Güell creixia, i el seu protagonisme s'accentuava. Recomanà al marquès que allunyés el seu capellà d'aquell ambient i, un cop ja Verdaguer a la Gleba, proposà al bisbe Morgades que li donés la plaça de bibliotecari episcopal de Vic, per tal de tenir-lo més controlat. Trobem també una carta del bisbe dirigida a mossèn Güell en què li diu: «El mossen es verdadero incapaz para negocios, pero no hay necesidad se le declare tab» (p. 129).

Després comença el relat del drama de mossèn Cinto, des que, sense permís del prelat, passa a residir a Barcelona a la primavera de 1895, per la qual cosa, diu, li van retirar les llicències de dir missa. La submissió a la família Duran que l'explotava i els esforços dels seus amics perquè tornés a Vic, fins que se li aixecà la suspensió *in divinis* el febrer de 1898, conformen les 44 pàgines dedicades als dies de la tragèdia, pròpiament dits.

Quan Verdaguer caigué malalt, mossèn Güell tenia entrada franca al carrer d'Aragó, contràriament al que passava a molts dels seus «antics i veritables amics» que s'interessaven per la salut del poeta, cosa que ell sabia perquè era l'intermediari «per arreglar els seus assumptes temporals i espirituals; però per desgràcia ens hi estrellàrem, puix no se'ns acceptà cap plan dels que proposàvem, entre altres el que fos cuidat per pares Camils» (p. 197). Mossèn Güell explica que el marquès subvenia les necessitats de Verdaguer i que a la casa no hi faltava res, sobretot després de la notícia apareguda als periòdics sobre la misèria en què vivia el poeta. Després, sabent que tenia les necessitats cobertes, mossèn Cinto li va dir que anés a renunciar l'ajuda que va votar l'Ajuntament.

Veient que el malalt no millorava, els metges decidiren que fos traslladat a un sanatori, cosa a la qual s'oposà, acceptant, però, anar a la finca dels senyors Miralles de Vallvidrera. Güell ilustra el text amb fotografies de diverses persones a l'entorn del llit de Verdaguer i publica els dos testament fets pel poeta.

Al final del llibre, l'autor dedica un capítol a les reaccions de la premsa després de la mort de Verdaguer, en el qual inclou també un comentari al dictamen pericial que feren els psiquiatres que visitaren mossèn Cinto; encara que es declara profà en la matèria, es pren la llibertat de recomanar-los la lectura d'un article de la revista *Il·lustración del clero*, *Los semi-locos* (p. 258). En aquest article l'autor sosté que hi ha una classe entremig dels bojos i dels

normals, en la qual s'inclouen les manifestacions d'allucinacions, obsessions, abúlies, pertorbacions sexuals i altres semblants. A aquest grup pertanyen els imbècils, satírics, ninfòmans, maniàtics, suïcides, i molts d'altres, ja que aquesta condició no és incompatible amb un grau superior d'intel·ligència, sobretot amb el «geni artístic.» És molt possible, diu, que la patissin, entre d'altres, Pascal, Rousseau, Tolstoi, Flaubert, Victor Hugo, Chopin, Mozart, Beethoven, Rossini... Mossèn Güell no creu pas cap rebaixament incloure Verdagner enmig de tots ells ja que, segons diu, «hi entra de ple a ple».

SERRA i BOLDÚ, Valeri

Mossèn Jacinto Verdagner

Recorts dels set anys darrers de sa vida,

seguits de una impressió sobre la causa dels seus infortunis.

Bellpuig 1915

L'autor del llibre havia conegut Verdagner l'any 1896 «durant l'època més atzarosa de la seua vida». Confessa que escriu sense cap ànim de polèmica ni de refutar les opinions de ningú, només de clarificar els últims temps de la vida del poeta. Admirador de les doctrines integristes, Serra i Boldú repassa, en primer lloc, els anys que col·laborà amb mossèn Cinto en la redacció de «La Creu del Montseny», i la vida literària que aquest portà a Barcelona fins que caigué malalt.

Per explicar la malaltia i el trasllat a Vallvidrera, copia la narració que fa el Dr. Falp en la seva publicació. Quan torna als seus propis records explica el dia en què, arribant a villa Joana, l'Empar Duran li va dir que anés a l'habitació on hi havia Viada i Lluch, Busquets i Punset i el notari senyor Permanyer, per saber què hi feien allà tancats. «Desseguida vaig pensar que la trama que poguéssin teixir mos amics, havia de ser la d'alguna prova de son amor a mossèn Cinto» (p. 137). Aquest va signar en aquella ocasió, l'autorització perquè la Diputació edités les seves obres completes. En l'avitentesa de tenir notari, va demanar al Sr. Permanyer que li redactés el testament, durant la lectura del qual es presentà inesperadament l'Empar, a la qual se li digué amb delicadesa que marxés, però ella contestà, amb un to fora de lloc, que volia ser allà per saber què es llegiria. Mossèn Cinto digué que se la deixés estar, però finalment se la féu sortir. A la nit va arribar a la finca l'alcalde acompanyat del notari senyor Borràs de Palau i de quatre paisans a cavall. Després copia els dos testaments i es dol de les pressions que devia patir Verdagner, que es veié obligat a fer-ne un altre.

La segona part del llibre és, com l'autor diu en el títol, la seva impressió sobre els fets que envoltaren la malaltia i la mort de mossèn Cinto. A partir dels records intenta «conèixer la veritable causa dels infortunis, un xic tergiversada, ademés que pels articles de periòdics, oberta o solapadament enemics de la religió, per lo que es conta en alguns fascicles, sobretot en un de titulat *Verdagner vindicado por Un català*» (p. 217).

Serra i Boldú no s'explica per què Verdaguer es va negar a acatar les ordres del bisbe, que només volia encarrilar-lo, ni el seu distanciament del palau Comillas. Per a l'autor, ni el bisbe ni el marquès, ni el poeta no són culpables. La causa dels infortunis de Verdaguer s'ha de buscar en la seva negativa a trencar les relacions amb gent de mal viure que fingia malalties, i a deixar la companyia d'una mare, dues filles i un fill, malgrat les constants amonestacions que li feien amics i superiors. Ningú no hi veia luxúria en aquestes relacions, diu, però si el domini que exercia una voluntat més forta que s'imposava a la de «l'apocat poeta» i servia per enganyar-lo i explotar la seva credulitat i bona fe. Només així s'explica que li vengués una finca per 25.000 ptes. i més endavant la propietat de totes les seves obres literàries per 2.000.

Parlant de la malaltia de Verdaguer, assenyala que «malgrat pugués haver-hi cansament en son sistema nerviós, no transcendí a les funcions psíquiques, sinó que quedà localitzat en les morals; no es notà en les obres fruit d'aquell temps de tribulació, que ses facultats mentals deixessin estar en perfect estat d'equilibri, ara, en quant a les facultats ètiques, sí» (p. 236).

CONDE DE GÜELL

Apuntes de recuerdos. II

Barcelona 1927

Juan Antonio Güell i López, segon comte de Güell, havia conegut Verdaguer quan ell era petit, a casa des seus avis, els marquesos de Comillas. Durant els anys vint, Güell va aplegar un conjunt de records de la seva vida en quatre volums, en el segon dels quals explica la curiositat amb què es visqué entre els criats de la casa la dedicació de Verdaguer als exorcismes. L'autor explica com, quan ell tenia catorze anys, el seu professor li va dir que havia presenciat un exorcisme de Verdaguer a la criada i li descrigué detalladament. Un punt interessant també, en un estudi sobre els dies de la tragèdia, és la descripció de l'entrevista que diu que mantingueren Verdaguer i Morgades el dia que aquest li comunicà que havia de deixar el palau Comillas per anar a Vic. El comte de Güell explica com, amagat en un angle del segon pis des d'on es dominava el saló de la planta baixa, va observar l'escena encara que no podia sentir el que deien: «Como yo los veía de arriba abajo, no podía observar sus gestos; pero por la posición de las cabezas, me parecía que al dialogar, no se miraban entre sí, en los ojos, sino que los dos tenían la vista dirigida al suelo.» La remor de les veus li indicava un diàleg fins que «siguió otra pausa, y entonces Verdaguer se levantó. Yo casi no respiraba para no moverme, y para que toda mi vida se concentrara en la vista y el oído. Verdaguer, contrariamente a lo que yo esperaba, frente al obispo, hincó una rodilla en tierra y le besó el anillo, mientras el prelado, levantaba la diestra para bendecirle.»

Els capítols següents són una versió novellada del viatge a la Gleva i dels dies de la tragèdia. Respecte a la seva salut, l'autor diu que l'anèmia li va

produir un desequilibri mental, que fou la causa dels seu orgull i, per tant, de la seva desgràcia.

A l'epíleg del llibre, Güell diu que Verdaguer, en la seva mania persecutòria, es va lliurar a persones que el feren joguina dels seus propis interessos. Així es va arribar a difamar la família Comillas, que és el motiu que li ha fet escriure aquests records, malgrat que com diu, mai no va saber que Verdaguer digués una paraula en contra dels seus antics benefactors. Que ho van ser fins a l'últim moment, ho prova el fet que la seva àvia fes portar a Verdaguer, malalt, sense que ningú no ho sabés, les millors fruites de les seves finques.

JOAN MOLES
Mossèn Cinto
Mèxic 1947

Més d'un autor dels abans citats fa referència en els seus escrits a la figura de Joan Moles, advocat i conseller de l'Ajuntament de Barcelona quan Verdaguer passava els pitjors dies de la seva vida. Decidit defensor del poeta, Moles publica els seus records quan es troba exiliat a Mèxic. En el llibre, prologat per Josep Carner, confessa que està lluny d'amics i papers, però, malgrat això, no vol morir sense deixar constància de la seva opinió sobre els fets que va viure durant la tragèdia de Verdaguer. Moles traça una línia que intenta explicar la història de com es va anar fabricant la calúnnia sobre la feblesa mental de Verdaguer, la soledat en què el deixaren els seus amics de sempre i la fermesa i l'enteresa amb què mossèn Cinto suportà totes les contrarietats. En un apèndix al final del llibre l'autor resumeix la seva impressió sobre els més destacats personatges que intervingueren en la tragèdia.

Moles, sense anomenar-los, assenyala els jesuïtes com a instigadors de la sortida de Verdaguer del palau Comillas. Sobre els exorcismes diu que va córrer la veu que els practicava en forma distinta a la prescrita pel ritual i que «hi assistia gent indesitjable entre elles dones de la mala vida» (p. 28). Allunyar-lo de les dones de la família Duran que el dominaven es va convertir en el motiu de la campanya difamatòria, i per això se'l va portar a la Gleva on mai no l'anaren a veure ni els familiars ni els amics dels bons temps. Quan Verdaguer va tornar a Barcelona, es va veure perseguit per la policia, mentre se li posaven tot tipus de paranys perquè semblés que patia un desequilibri mental. Sobre l'afer dels deutes, no nega que els tingués, però se li tallaren, per altra part, les possibilitats d'eixugar-los. L'examen pericial dels psiquiatres, que consideraven normal el seu estat mental, li va renovar la fe en ell mateix i el va ajudar a aguantar les dificultats fins que se li retornaren les llicències de dir missa, gràcies a la intervenció dels agustins de Madrid.

Moles desmenteix amb rotunditat el llibre que va escriure el cosí de Verdaguer, segons el qual en aquella casa no hi faltava de res. Sentint-se alludit

per l'esmentat sacerdot, Moles nega totes i cadascuna de les coses que sobre ell va dir. Les intrigues al voltant del llit del malalt són descrites de manera molt semblant a com ho fa Turró. Moles és, però, especialment dur amb la germana del poeta, Francisca: «Aqueixa infeliç, que no va vessar ni una llàgrima per mossèn Cinto, més que una germana semblava un instrument de tortura» (p. 79). L'avís de personar-se immediatament a villa Joana, que Verdaguer va enviar per mitjà de l'ajudant Josep, Moles l'explica en primera persona, ja que, diu, li anava adreçat. L'alcalde va ordenar que el cap de la guàrdia municipal muntada i quatre guàrdies més els escortessin. Després de passar més d'una hora amb el notari, «vaig entrar i vaig sentir com mossèn Cinto donava gràcies a Déu altra vegada» (p. 86). L'opinió global de Moles sobre el cas Verdaguer és que se'l va voler apartar del marquès perquè no interferís en els projectes d'altres persones. Aquest fou el motiu pel qual s'intentà desacreditar-lo, «i calgué inventar la *feblesa mental* perquè el seu consell no influís» (p. 96).

Conclusió

De la lectura d'aquestes obres s'han destacat només els temes que sempre s'han considerat referència obligada en una anàlisi sobre la tragèdia verdagueriana.

A part de les tendències ideològiques, cada autor va viure aquells dies segons el grau d'amistat que l'unia al poeta i segons també quins fossin els dies que al llarg dels cinc anys que va durar la crisi, estiguessin al seu costat.

Notes

1. COLLELL, Jaume, *Sembrant arreu*, Vic 1927, p. 127.
2. NAVARRO, Anton, *Mossèn Jacinto Verdaguer y sa obra poètica*, Sabadell, 1908